

A.N. Groenewegen

RENTABILITEIT EN FINANCIERING VAN DE CHAMPIGNONTEELT
IN NEDERLAND OVER 1978

Mededelingen No. 223

Februari 1980

SIGN: L27-223
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - Den Haag
Telefoon 070 - 614161

In de reeks "Mededelingen" van het Landbouw-Economisch Instituut zijn op dit gebied onder meer verschenen:

- No. 200   Rentabiliteit en financiering van de tuinbouw onder glas in Nederland over 1977
- No. 202   Rentabiliteit en financiering van de champignonenteelt in Nederland over 1977
- No. 203   Rentabiliteit en financiering van de bloembollenteelt in Nederland over 1976
- No. 204   Rentabiliteit en financiering van de boomkwekerij in Boskoop e.o. over 1977/1978
- No. 210   Rentabiliteit en financiering van de fruitteelt in Nederland over 1977
- No. 211   Rentabiliteit en financiering van de groenteteelt in de open grond in Nederland over 1977
- No. 217   Rentabiliteit en financiering van de groenteteelt onder glas in Nederland over 1978
- No. 219   Rentabiliteit en financiering van de snijbloementeelt onder glas in Nederland over 1978
- No. 222   Rentabiliteit en financiering van de potplantenteelt onder glas in Nederland over 1978

INHOUD

	Blz.
1. OPZET EN METHODE VAN HET ONDERZOEK	5
1.1 Doel	5
1.2 De steekproef	5
1.3 De werkwijze	6
2. DE BEDRIJFSUITKOMSTEN	7
2.1 Het grondgebruik en de arbeidsbezetting	7
2.2 De bedrijfsresultaten	7
2.2.1 Per bedrijf	7
2.2.2 Per m ² teeltoppervlakte voor champignons	8
2.3 De spreiding van het ondernemersoverschot in % van de kosten	10
2.4 Vergelijking met het voorafgaande boekjaar	10
2.5 Arbeidsopbrengst, inkomen, gezinsbesteding en besparing per ondernemer	12
2.6 De spreiding van de arbeidsopbrengst, het inkomen en de besparing	13
3. DE FINANCIERING	14
3.1 De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen	14
3.2 De aanwending van de financieringsmiddelen	14
3.3 De balans	15
3.3.1 Activa	15
3.3.2 Passiva	15
3.4 De toename van het eigen vermogen	16
3.5 De spreiding van het eigen vermogen in procenten van het totaalvermogen (solvabiliteit) per 31 december 1978	16
3.6 Liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn	17
3.7 De spreiding van de liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn in procenten van de kosten	17
BIJLAGEN	
1. Grondgebruik over 1978	18
2. Arbeidsbezetting in manjaren over 1978	18
3. Bedrijfsresultaten over 1978	19
4. Spreiding van het ondernemersoverschot in % van de kosten	20

INHOUD (vervolg)

Blz.

BIJLAGEN (vervolg)

5.	Inkomen, gezinsbesteding en besparing in 1978	21
6.	Spreiding van de arbeidsopbrengst van de ondernemer, het ondernemersinkomen en het totaalinkomen	22
7.	Spreiding van de besparing	22
8.	De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen	23
9.	Investerings, beleggingen en mutaties in de overige produktiemiddelen en de liquiditeiten	24
10.	Balans per 31 december 1978	25
11.	Samenstelling van het vreemd vermogen per 31 december 1978 en de vermogensvergelijking	26
12.	Spreiding van het eigen vermogen in procenten van het totaalvermogen (solvabiliteit) per 31 december 1978	27
13.	Liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn	28
14.	Spreiding van de liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn in procenten van de kosten	28
15.	Bedrijfsresultaten (gemiddeld per bedrijf) en het inkomen, de gezinsbesteding en de besparing (gemiddeld per ondernemer) over de jaren 1974 t/m 1978	29
16.	De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen en de aanwending daarvan en de balansen per 31 december over de jaren 1974 t/m 1978	30
17.	Algemene toelichting op de gebruikte begrippen	31

1. OPZET EN METHODE VAN HET ONDERZOEK

1.1 Doel

Het rentabiliteits- en financieringsonderzoek wordt uitgevoerd in het kader van de algemene opdracht van het Ministerie van Landbouw en Visserij en het bedrijfsleven om jaarlijks de bedrijfseconomische resultaten van de tuinbouw te onderzoeken.

Het doel van het onderzoek is inzicht te verschaffen in het niveau en de ontwikkeling van de rentabiliteit, de inkomensvorming, het financieringsgedrag alsmede van de vermogenspositie.

1.2 De steekproef

De steekproef is samengesteld op basis van gegevens van de Landbouwtelling 1974 waaruit blijkt, dat er in dat jaar in Nederland 1051 bedrijven met champignons waren geregistreerd. De champignonbedrijven zijn voor 95% gelegen in Gelderland, Noord-Brabant en Limburg.

Het onderzoek heeft alleen betrekking op bedrijven:

- a. waarvan de ondernemer een agrarisch hoofdberoep heeft;
- b. met een bedrijfsomvang van 60 of meer sbe's (1968) 1);
- c. waarvan 60% en meer van de sbe betrekking heeft op de champignonteelt.

Van de 1051 bedrijven voldeden 492 bedrijven niet aan de voornoemde eisen voor deelname aan het onderzoek.

Voor het boekjaar 1978 konden 29 bedrijven in het onderzoek worden betrokken; deze bedrijven vertegenwoordigen een populatie van naar schatting 520 bedrijven met een totale teeltoppervlakte champignons van 5230 are 2).

-
- 1) De omvang van een agrarisch bedrijf en van de afzonderlijke produktierichtingen binnen een bedrijf kan worden uitgedrukt in sbe (standaardbedrijfseenheden). Een sbe komt overeen met een bepaald bedrag aan toegerekende factorkosten (arbeid, rente en netto-pacht) in een basisperiode bij een doelmatige bedrijfsvoering en onder normale omstandigheden.
  - 2) De populatie waarop deze steekproef is gebaseerd, is beschreven in LEI-publikatie: "Interne nota no. 213".

1.3 De werkwijze

Veel cijfers zijn ontleend aan de kas- en bankbescheiden alsmede spaarrekeningen en overzichten die betrekking hebben op leningen o/g van banken. Aanvullende gegevens die voor een bedrijfseconomische voorstelling van kosten, opbrengsten en bezittingen noodzakelijk waren zijn via een enquête op deze bedrijven verkregen.

Voor een toelichting van de wijze waarop de uitkomsten zijn berekend en de begrippen die daarbij zijn gehanteerd wordt verwezen naar bijlage 17.

2. DE BEDRIJFSUITKOMSTEN

2.1 Het grondgebruik en de arbeidsbezetting

De specificaties van het grondgebruik en de arbeidsbezetting zijn opgenomen in de bijlagen 1 en 2.

De champignonbedrijven hadden gemiddeld 268 are grond in gebruik. De teeltoppervlakte ten behoeve van de champignons was gemiddeld 1005 m² per bedrijf; op deze oppervlakte werden in 1978 gemiddeld 4,1 champignonteelten uitgevoerd.

De spreiding van de gemiddelde teeltoppervlakte voor champignons in m² was als volgt:

37%	van de bedrijven met minder dan 600 m ²
28%	van de bedrijven met 600 - 1000 m ²
29%	van de bedrijven met 1000 - 2000 m ²
6%	van de bedrijven met meer dan 2000 m ²

De arbeidsbezetting was op het gemiddelde champignonbedrijf 4,50 manjaar, nl. 2,05 manjaar arbeid van ondernemer en gezinsleden (waarvan echtgenotes 0,53 manjaar) en 2,45 manjaar arbeid van vreemd personeel; 33% van de werkzaamheden van het vreemde personeel zijn uitgevoerd door medewerkers met een vast dienstverband.

2.2 De bedrijfsresultaten

2.2.1 Per bedrijf

In tabel 2.1 en bijlage 3 is een specificatie van de gemiddelde kosten en opbrengsten opgenomen.

De champignonbedrijven hadden gemiddeld een ondernemersoverschot van f 4880,- dat is 2% van de kosten (in 1977 18% van de kosten).

De arbeidskosten van de ondernemers, de gezinsleden en het vreemde personeel maakten te zamen voor 41% en de afschrijving en rente voor 20% deel uit van de totale kosten.

De arbeidsopbrengst van de ondernemer - dat is het ondernemersoverschot verhoogd met de als kosten gecalculeerde vergoeding voor de handenarbeid van de ondernemer - bedroeg gemiddeld f 45.330,- per ondernemer (in 1977 f 80.950,-). Aangezien extreem hoge uitkomsten van een kleine groep ondernemers het gemiddelde cijfer sterk hebben beïnvloed, is tevens de gemiddelde arbeidsop-

brengrst van de ondernemer van een "mediane groep" 1) van ondernemers gegeven. Het mediaan gemiddelde bedroeg f 20.230,- (zie tabel 2.1). Het verschil is vooral veroorzaakt door 11% van de ondernemers die een arbeidsopbrengrst had van meer dan f 90.000,- (zie bijlage 6).

Tabel 2.1 De bedrijfsresultaten (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven	29	
Aantal teelten (gemiddeld per bedrijf)	4,1	
<hr/>		
Champignons (teeltoppervlakte)	1.005 m2	
Arbeidsbezetting in manjaren	4,50	
Geïnvesteerd vermogen per 1 januari 1978	344.000	
<hr/>		
Kosten		In %
Arbeidskosten	117.500 x)	41
Rente en afschrijving	55.520	20
Compost, broed en dekgrond	53.450	19
Overige kosten	58.160	20
Totale kosten	284.630	100
Opbrengrsten		
Champignons	275.210	95
Overige opbrengrsten	14.300	5
Totale opbrengrsten	289.510	100
Ondernemersoverschot	4.880	
Idem in % van de kosten	2	
Arbeidsopbrengrst van de ondernemer:		
per ondernemer	45.330	
mediaan gemiddelde	20.230	

x) Minus loonsubsidie.

2.2.2 Per m2 teeltoppervlakte voor champignons

Uitgedrukt per m2 teeltoppervlakte bedroegen de gemiddelde kosten f 283,- en de opbrengrsten f 288,-. De spreiding van deze cijfers per m2 is groot. De kosten variëren van f 167,- tot

1) Onder mediane groep is hier verstaan 20% van het totaal aantal waarnemingen, te weten 10% links en 10% rechts van de mediaan. De mediaan is de middelste van alle waarnemingen als deze naar "grootte" zijn gerangschikt.

f 516,-, de opbrengsten van f 110,- tot f 514,- per m2. De procentuele verdeling van het aantal bedrijven over klassen van kosten en opbrengsten is in tabel 2.2 opgenomen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat alle kosten en opbrengsten zijn toegerekend aan de champignonteelt.

Tabel 2.2 Spreiding van kosten en opbrengsten per m2 teeltoppervlakte (aantal bedrijven per kosten- en opbrengstklasse in %)

Kosten per m2 in gld.	Opbrengsten						To- taal
	100,- 150,-	150,- 200,-	200,- 250,-	250,- 300,-	300,- 350,-	350,- en meer	
	%	%	%	%	%	%	%
100,- - 150,-	-	-	-	-	-	-	-
150,- - 200,-	4,0	4,0	1,9	-	-	-	9,9
200,- - 250,-	-	4,0	5,9 9,4	2,9	-	-	22,2
250,- - 300,-	-	-	4,0	8,0 19,3	-	4,0	35,3
300,- - 350,-	-	-	11,4	6,9	-	-	18,3
350 en meer	-	-	7,4	-	-	1,0 5,9	14,3
Totaal	4,0	8,0	40,0	37,1	-	10,9	100,0
Gemiddeld aantal teelten	3,0	3,8	4,0	4,1	-	5,4	4,1
Gemiddeld % sbe champignons	100	99	94	93	-	86	94

N.B. De cijfers onder de diagonale lijn betreffen percentages verliesgevende bedrijven.

Het ondernemersoverschot bedroeg in 1978 f 5,- per m2 (in 1977 f 47,- per m2).

De spreiding in het ondernemersoverschot in dat jaar varieerde van - f 116,- per m2 tot + f 129,- per m2 (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Spreiding van het ondernemersoverschot per m² teeltoppervlakte (aantal bedrijven per klasse in %)

	1977	1978
Ondernemersoverschot per m ² teeltoppervlakte	%	%
Negatief		
f 75,- en meer	12	19
f 75,- - f 50,-	11	10
f 50,- - f 25,-	4	24
f 25,- - f 0,-	11	23
Totaal negatief	38	76
Positief		
f 0,- - f 25,-	15	15
f 25,- - f 50,-	13	4
f 50,- - f 75,-	18	-
f 75,- en meer	16	5
Totaal positief	62	24

2.3 De spreiding van het ondernemersoverschot in % van de kosten

De spreiding van het ondernemersoverschot in % van de kosten is opgenomen in bijlage 4. De spreiding is groot; het meest verliesgevende bedrijf had een tekort van 34% het meest winstgevende bedrijf een ondernemersoverschot van 47% van de kosten.

Van de deelnemende bedrijven had 24% een positief ondernemersoverschot (in 1977 62%). Deze 24% winstgevende bedrijven namen 51% van de totale produktiewaarde voor hun rekening. 54% van de bedrijven had een negatief ondernemersoverschot van 0 - 20%, 11% van 20 - 30% en 11% meer dan 30% van de kosten.

2.4 Vergelijking met het voorafgaande boekjaar

In tabel 2.4 zijn de uitkomsten over 1978 vergeleken met die over 1977. De vergelijking heeft betrekking op 29 bedrijven die beide jaren aan het onderzoek hebben deelgenomen.

De kosten namen toe met 8,8% en de opbrengsten namen af met 5,9%. De kostenstijging is zowel een gevolg van volume als van prijsveranderingen. De bijdrage van de belangrijkste kostensoorten tot de totale kostenstijging kan als volgt worden gespecificeerd:

arbeidskosten (w.v. door wijziging loonniveau +35%)	+ 55%
afschrijving	+ 14%
rente (w.v. door wijziging rentetarief -8%)	+ 2%
compost, broed- en dekgrond	+ 23%
overige kosten	+ 6%
	<u>+100%</u>

De daling van de totale opbrengsten kan als volgt worden gespecificeerd:

champignons (-128% door prijs- en +40% door hoeveelheidswijziging)	- 88%
overige opbrengsten	- 12%
	<u>-100%</u>

In de bijlagen 15 en 16 zijn gegevens opgenomen van alle deelnemende champignonbedrijven over de jaren 1974 t/m 1978.

Tabel 2.4 Bedrijfsresultaten over 1978 in vergelijking met die over 1977, gemiddeld per bedrijf

	1977	1978
Aantal bedrijven	29	29
Champignons (teeltoppervlakte)	979 m ²	1.005 m ²
Arbeidsbezetting (in manjaren)	4,20	4,50
Kwantitatieve opbrengsten	80.863 kg	83.044 kg
Gemiddelde prijs per kg (excl. omzetbelasting)	3,46 gld.	3,20 gld.
Kosten		
Arbeidskosten 1)	104.750	117.500
Afschrijving	35.350	38.560
Rente 2)	16.590	16.960
Compost, broed- en dekgrond	48.180	53.450
Overige kosten	56.780	58.160
Totale kosten	261.650	284.630
Opbrengsten		
Champignons	291.230	275.210
Overige opbrengsten	16.530	14.300
Totale opbrengsten	307.760	289.510
Ondernemersoverschot	46.110	4.880
Idem in % van de kosten	18	2

1) Minus loonsubsidie.

2) Voor het boekjaar 1978 zijn de volgende rentetarieven gebruikt: 2½% voor de grond, 6% voor de duurzame slijtende produktiemiddelen en 8,25% voor de normale behoefte aan vlottende middelen. In 1977 bedroeg het rentetarief 7% met uitzondering van de grond waarvoor 2½% werd berekend.

2.5 Arbeidsopbrengst, inkomen, gezinsbesteding en besparing per ondernemer

Voor een beeld van het inkomen en van de besparing welke gemiddeld per ondernemer werd verkregen, wordt verwezen naar bijlage 5.

De arbeidsopbrengst van de ondernemer - bestaande uit het ondernemersoverschot en de als kosten gecalculeerde vergoeding voor de handenarbeid van de ondernemer - bedroeg gemiddeld f 45.330,- (in 1977 f 80.950,-). Het ondernemersinkomen per ondernemer - de arbeidsopbrengst vermeerderd met het saldo van de berekende en betaalde rente en de rentesubsidie - bedroeg gemiddeld f 53.410,-.

Het gezinsinkomen uit het bedrijf - dat is het ondernemersinkomen vermeerderd met de vergoeding voor de handenarbeid van de gezinsleden - werd op f 67.030,- gecijferd.

Het inkomen buiten bedrijf - gemiddeld f 10.280,- per ondernemer - is gespecificeerd opgenomen in bijlage 5. Hieruit blijkt dat de economische huurwaarde van de eigen woning, welke gesteld is op 6% van de verkoopwaarde van de woning, het belangrijkste bestanddeel is van het inkomen buiten bedrijf.

Het totaalinkomen - gezinsinkomen uit het bedrijf vermeerderd met het inkomen buiten bedrijf - was gemiddeld f 77.310,- per ondernemer (in 1977 f 110.160,-).

De gezinsbesteding ligt gemiddeld op een niveau van f 74.780,- (waarvan f 30.790,- aan persoonlijke belastingen en premie volksverzekering). De besparing - totaalinkomen minus gezinsbesteding - bedroeg derhalve gemiddeld f 2.530,- per ondernemer, dat is 3% van het totaalinkomen.

Ter vergelijking zijn in tabel 2.5 de gemiddelde cijfers (per ondernemer) betreffende het totaalinkomen, de gezinsbesteding en de besparing van enkele andere takken van tuinbouw opgenomen.

Tabel 2.5 Totaalinkomen, gezinsbesteding en besparing (gemiddeld per ondernemer)

	Aant. be- drij- ven	Aantal onder- nemers p.bedr.	Totaal inko- men	Ge- zins- beste- ding	Be- spa- ring	Bespa- ring in % van tot. inkomen
Groenteteelt onder glas in Nederland	110	1,24	46.940	49.450	- 2.510	- 5
Snijbloemeteelt onder glas in Nederland	103	1,33	39.100	49.110	-10.010	-26
Potplantenteelt onder glas in Nederland	55	1,30	78.380	61.430	16.950	22
Champignonbedrijven in Nederland	29	1,21	77.310	74.780	2.530	3

2.6 De spreiding van de arbeidsopbrengst, het inkomen en de besparing

De spreiding in de arbeidsopbrengst van de ondernemer, het ondernemersinkomen en het totaalinkomen is opgenomen in bijlage 6. Een positieve arbeidsopbrengst werd verkregen door 89% van de ondernemers (in 1977 96%); 56% van de ondernemers had een arbeidsopbrengst lager dan f 25.000,- (arbeidskosten voor een volwaardige arbeidskracht van 23 jaar en ouder in 1978 f 32.725,-). De ondernemers met een negatieve arbeidsopbrengst (11%) hebben een bedrijfsverlies (negatief ondernemersoverschot) dat hoger was dan de gecalculerde vergoeding voor de handenarbeid van de ondernemer.

Van het totaalinkomen, gemiddeld f 77.310,- per ondernemer had 89% een totaalinkomen hoger dan f 25.000,-, 76% hoger dan f 40.000,-, 42% hoger dan f 60.000,- en 18% hoger dan f 90.000,- (zie bijlage 6).

De spreiding van de besparing is opgenomen in bijlage 7. Hieruit blijkt dat 32% van de ondernemers heeft gespaard. 16% van de ondernemers had een besparing groter dan f 25.000,-.

3. DE FINANCIERING

3.1 De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen

De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen zijn (gemiddeld per bedrijf) opgenomen in bijlage 8. Als gevolg van het feit dat er bedrijven zijn met meer dan één ondernemer (gemiddeld 1,21 ondernemers per bedrijf) kunnen de cijfers niet vergeleken worden met die van bijlage 5.

Het eigen vermogen is in 1978 toegenomen 1) met f 6.310,- (in 1977 met f 55.590,-). Deze toename is de resultante van de volgende mutaties:

Besparing	+ f 3.060,-
Investeringssubsidies	+ f 460,-
Woningsubsidies	+ f 40,-
Erfenissen en/of schenkingen	+ f 2.720,-
Koerswinst of -verlies op effecten	- f 30,-
Boekwinsten of -verliezen bij desinvesteringen	+ f 60,-
Toename van het eigen vermogen	<u>f 6.310,-</u>

De in de kosten gecalculeerde afschrijving op de duurzame slijtende produktiemiddelen bedroeg f 38.560,-. Toevoeging van dit bedrag aan de mutatie in het eigen vermogen leverde een totaal beschikbaar bedrag aan eigen financieringsmiddelen op van f 44.870,-.

Het vreemd vermogen nam per saldo toe met f 15.850,- zodat totaal f 60.720,- aan financieringsmiddelen ter beschikking kwam.

3.2 De aanwending van de financieringsmiddelen

In bijlage 9 is de aanwending van de beschikbaar gekomen financieringsmiddelen opgenomen.

In 1978 werd in duurzame produktiemiddelen f 40.950,- bruto geïnvesteerd. De spreiding van de bruto-investering was groot: 2% van de bedrijven investeerde niets, 53% investeerde van f 1,- tot f 10.000,-, 32% van f 10.000,- tot f 40.000,-, 4% van f 40.000,- tot f 100.000,-, 9% voor meer dan f 100.000,-. Laatstgenoemde bedrijven (9%) namen 72% van de totale investeringen van alle in het onderzoek betrokken bedrijven voor hun rekening.

---

1) Exclusief herwaardering per 1 januari 1978.

De investeringen en beleggingen (per saldo) buiten het bedrijf bedroegen gemiddeld f 20.020,- namelijk:

a. netto-investeringen in woningen	+ f 15.640,-
b. deelnemingen e.d.	- f 40,-
c. leningen u.g.	+ f 3.170,-
d. overige beleggingen	+ f 1.250,-

De overige produktiemiddelen (veldinventaris, voorraad materialen) namen toe met f 840,-, de liquiditeiten namen af met f 1.090,-.

De toename van de bezittingen, - het totaal van investeringen, beleggingen en mutaties in liquiditeiten en overige produktiemiddelen (f 60.720,-) minus de afschrijving (f 38.560,-) - bedroeg f 22.160,-.

Zowel het eigen als het vreemde vermogen nam toe met resp. f 6.310,- en f 15.850,-, per saldo een toename van het vermogen van f 22.160,-.

3.3 De balans

3.3.1 Activa

In bijlage 10 is een uitvoerige specificatie opgenomen betreffende de activa van de balans.

De totale bezittingen van de ondernemers op de champignonbedrijven werden per 31 december 1978 becijferd op f 599.540,- gemiddeld per bedrijf.

Hiervan had f 309.430,- (51%) betrekking op duurzame produktiemiddelen, f 15.150,- (3%) op overige produktiemiddelen en f 161.470,- (27%) op overige bezittingen (waaronder de woningen voor f 143.460,-). De resterende f 113.490,- (19%) had betrekking op de liquiditeiten.

3.3.2 Passiva

Het vreemd vermogen is gespecificeerd in bijlage 11. Het vreemd vermogen bedroeg per 31 december 1978 f 143.460,-, dat is 24% van het totale vermogen.

Van het vreemde vermogen op lange termijn is 85% door de Rabobank verstrekt.

In tabel 3.1 zijn zowel het totale als het vreemde vermogen per 31 december 1978 (in procenten van het totale vermogen) van de champignonbedrijven vergeleken met die van andere takken van tuinbouw. De glastuinbouw is relatief met meer vreemd vermogen gefinancierd dan de champignonbedrijven.

Tabel 3.1 Het totale vermogen (gemiddeld per bedrijf) en het vreemde vermogen (in procenten van het totale vermogen)

	Totale vermogen	Vreemd vermogen in % van het totale vermogen
Groenteteelt onder glas in Nederland	815.680	37
Snijbloementeelt onder glas in Nederland	1.016.480	42
Potplantenteelt onder glas in Nederland	935.720	39
Champignonbedrijven in Nederland	599.540	24

3.4 De toename van het eigen vermogen

Voor het gemiddelde bedrijf steeg het eigen vermogen van f 413.260,- per 31 december 1977 tot f 456.080,- per 31 december 1978 als gevolg van:

a. correcties op de balans per 31-12-1977	f 2.610,-
b. herwaardering a.g.v. prijsstijging	f 33.900,-
c. besparing	f 3.060,-
d. overige mutaties in het eigen vermogen	<u>f 3.250,-</u>
	<u>f 6.310,-</u>
Totaal	<u><u>f 42.820,-</u></u>

De solvabiliteit (eigen vermogen in % van het totaalvermogen) bedroeg gemiddeld per:

31 december 1977	75,4%
1 januari 1978	77,9% (na correctie en herwaardering)
31 december 1978	76,1%

De solvabiliteit per 31 december 1978 was 0,7% hoger t.o.v. 31 december 1977. Deze 0,7% is de som van:

a. herwaardering a.g.v. prijsstijgingen en correctie	+ 2,5%
b. mutatie eigen vermogen	+ 0,2%
c. mutatie vreemd vermogen	<u>- 2,0%</u>
	+ 0,7%

3.5 De spreiding van het eigen vermogen in procenten van het totaalvermogen (solvabiliteit) per 31 december 1978

In bijlage 12 is de spreiding van de solvabiliteit opgenomen. 7% van de bedrijven had een lagere solvabiliteit dan 10%, 43% van 40% tot 80% en 50% van de bedrijven hoger dan 80%.

3.6 Liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn

Bijlage 13 geeft een beeld van de liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn (excl. persoonlijke belastingen en premies). Voor het gemiddelde champignonbedrijf was het saldo van de aanwezige middelen en schulden op korte termijn f 108.800,-, dat is 38% van de kosten (in 1977 42% van de kosten).

3.7 De spreiding van de liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn in procenten van de kosten

In bijlage 14 is de spreiding van dit kengetal opgenomen. Voor het gemiddelde bedrijf waren de middelen per 31 december 1978 38% van de kosten hoger dan de schulden op korte termijn. De spreiding van dit kengetal varieert van -14% tot 170% (liquide en vlottende middelen minus schulden op korte termijn in procenten van de kosten).

Op 7% van de bedrijven waren de schulden op korte termijn hoger dan de voorraad vlottende en liquide middelen.

Bijlage 1. Grondgebruik over 1978 (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven	29
Aantal teelten (gemiddeld per bedrijf)	4,1
	m ²
Champignongebouw(en)	1.296
Champignons (teeltoppervlakte)	(1.005)
Opengrondstuinbouw:	
groente	2.443
pit- en steenvruchten	1.221
overige tuinbouwprodukten	813
braakland	693
Totaal tuinbouw	6.466
Akkerbouw en grasland	12.884
Verhuurd	3.662
Erf, blijvende paden	3.828
Totaal kadastrale oppervlakte	26.840
waarvan eigendom	23.505

Bijlage 2. Arbeidsbezetting in manjaren over 1978 (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven	29
Aantal ondernemers per bedrijf	1,21
Gemiddelde leeftijd van de ondernemer	41
Arbeidsbezetting in manjaren	
arbeid van de ondernemer(s)	1,46
arbeid van de echtgenotes	0,53
arbeid van de overige gezinsleden	0,06
arbeid van vast personeel	0,80
arbeid van los personeel	1,65
Totale arbeidsbezetting	4,50
Arbeid door ondernemer(s) en gezinsleden	46%

Bijlage 3. Bedrijfsresultaten over 1978 (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven	29
Geïnvesteed vermogen per 1-1-1978	344.000
<hr/>	
Kosten	
Afschrijving duurzame produktiemiddelen	38.270
Afschrijving vaste plantopstanden	290
Huur en pacht	220
Rente	16.960
Onderhoud	7.670
Energiekosten	15.340
Compost	38.220
Broed	7.170
Dekgrond	8.060
Bestrijdingsmiddelen	2.700
Overige materialen	940
Werk door derden	6.620
Afleveringskosten	11.060
Autokosten	2.740
Arbeid ondernemers	49.770
Arbeid echtgenotes	14.540
Arbeid overige gezinsleden	1.890
Arbeid personeel	51.360
Veekosten	2.200
Overige kosten	8.670
Totaal	284.690
Minus: subsidie lonen	60
Totaal minus subsidie	284.630
Opbrengsten	
Champignons	275.210
Groente en fruit	4.270
Landbouw en vee	4.940
Overige opbrengsten	2.790
Aanwas vaste plantopstand	1.320
Saldo veldinventaris	980
Totaal	289.510
Ondernemersoverschot	4.880
Per f 100,- kosten	2
Per f 100,- geïnvesteed vermogen	1
Arbeidsopbrengst per manjaar	27.200

Bijlage 4. Spreiding van het ondernemersoverschot in % van de kosten (aantal bedrijven per rentabiliteitsklasse in procenten)

Aantal bedrijven	29
Rentabiliteitsklasse	%
Negatief	
30 en meer	11
30 - 20	11
20 - 10	30
10 - 0	<u>24</u>
Totaal verliesgevend	76

Positief	
0 - 10	15
10 - 20	3
20 - 30	2
30 en meer	<u>4</u>
Totaal winstgevend	24
Ondernemersoverschot per f 100,- kosten (ongewogen gemiddelde)	-9

Bijlage 5. Inkomen, gezinsbesteding en besparing in 1978 (gemiddeld per ondernemer)

Aantal bedrijven		29
Aantal ondernemers		40
<hr/>		
Ondernemersoverschot		4.050
Handenarbeid ondernemer		<u>41.280</u>
Arbeidsopbrengst van de ondernemer		45.330
Berekende rente	14.060	
Betaalde minus ontvangen rente	<u>6.440</u>	
Saldo		7.620
Rente subsidie		<u>450</u>
Ondernemersinkomen		53.410
Handenarbeid echtgenotes		12.060
Handenarbeid overige gezinsleden		<u>1.560</u>
Gezinsinkomen uit bedrijf		67.030
Inkomen buiten bedrijf		<u>10.280</u>
Totaalinkomen		77.310
Premievolksverzekeringen	6.010	
Premies vrijwillige verzekeringen	5.330	
Persoonlijke belastingen	24.780	
Betaald loon gezinsleden	910	
Overige bestedingen	<u>37.750</u>	
Totaal van gezinsbestedingen		<u>74.780</u>
Besparing		2.530
<hr/>		
Specificatie inkomen buiten bedrijf		
Positief		
Huurwaarde woning(en)	6.100	
Huren buiten bedrijf	310	
Rente buiten bedrijf	2.600	
Uitkeringen volksverzekeringen	1.770	
Overige baten	<u>2.100</u>	
Totaal positief		12.880
Negatief		
Afschrijving woning(en)	2.110	
Onderhoud, verzekering, grondlasten woning(en)	480	
Overige lasten	<u>10</u>	
Totaal negatief		<u>2.600</u>
Inkomen buiten bedrijf		<u>10.280</u>

Bijlage 6. Spreiding van de arbeidsopbrengst van de ondernemer, het ondernemers-inkomen en het totaalinkomen (aantal ondernemers per inkomensklasse in procenten)

	Arbeids- opbrengst	Ondernemers- inkomen	Totaal- inkomen
Aantal bedrijven	29	29	29
Aantal ondernemers	40	40	40
	%	%	%
Negatief	11	8	-
f 0,- - f 5.000,-	5	-	-
f 5.000,- - f 15.000,-	19	23	-
f 15.000,- - f 25.000,-	21	17	11
f 25.000,- - f 40.000,-	13	18	13
f 40.000,- - f 60.000,-	14	10	34
f 60.000,- - f 90.000,-	6	13	24
f 90.000,- - f 120.000,-	2	-	7
f 120.000,- - f 150.000,-	1	2	2
f 150.000,- en meer	8	9	9
	100	100	100

Bijlage 7. Spreiding van de besparing (aantal ondernemers per besparingsklasse in procenten)

Aantal bedrijven	29
Aantal ondernemers	40
Besparingsklasse	%
Negatief	
f 15.000,- en meer	38
f 15.000,- - f 5.000,-	15
f 5.000,- - f 0,-	15
Totaal negatief	68
Positief	
f 0,- - f 5.000,-	-
f 5.000,- - f 15.000,-	16
f 15.000,- - f 25.000,-	-
f 25.000,- en meer	16
Totaal positief	32

Bijlage 8. De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven		29
Gezinsinkomen uit bedrijf		80.820
Inkomen buiten bedrijf		<u>12.400</u>
Totaalinkomen		93.220
Af: gezinsbesteding		<u>90.160</u>
Besparing		3.060
Bij: investeringssubsidies	460	
woningsubsidies	40	
erfenissen en/of schenkingen	2.720	
koerswinst of -verlies op effecten	- 30	
boekwinsten of -verliezen bij desinvesteringen	<u>60</u>	
Totaal overige mutaties		<u>3.250</u>
Totaal mutaties eigen vermogen		6.310
Afschrijving duurzame produktiemiddelen	38.270	
Afschrijving vaste plantopstand	<u>290</u>	
Totaal afschrijvingen		<u>38.560</u>
Totaal eigen financieringsmiddelen		44.870
Mutaties vreemd vermogen		
Leningen en kredieten van Rabobanken	13.890	
Leningen en kredieten van overige banken	6.450	
Overig lang krediet	<u>- 3.290</u>	
Totaal op lange termijn	17.050	
Totaal op korte termijn	<u>- 1.200</u>	
Totaal mutaties vreemd vermogen		<u>15.850</u>
Totaal financieringsmiddelen		<u>60.720</u>

Bijlage 9. Investerings, beleggingen en mutaties in de overige produktiemiddelen en de liquiditeiten (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven		29
Investeringen in bedrijf		
Grond (in exploitatie)	1.090	
Bedrijfsgebouwen	11.520	
Verwarmingsinstallaties	1.930	
Overige installaties	1.200	
Machines en werktuigen	6.420	
Plantopstanden	1.330	
Betaling op lopende investeringen	15.780	
Overige inventaris	4.490	
Vee	<u>3.720</u>	
Totaal van investeringen		47.480
Minus desinvesteringen: vee	2.050	
overig	<u>4.480</u>	
Totaal van desinvesteringen		<u>6.530</u>
Bruto-investeringen		40.950
Investeringen en beleggingen buiten bedrijf (per saldo)		
Deelnemingen	- 40	
Leningen u/g	3.170	
Woningen	15.640	
Overig	<u>1.250</u>	
Totaal		<u>20.020</u>
Totaal van investeringen en beleggingen		60.970
Mutaties in overige produktiemiddelen		
Veldinventaris	980	
Voorraad materialen e.d.	<u>- 140</u>	
Totaal		840
Mutaties in liquiditeiten		
Voorraad produkt en vorderingen	2.550	
Effecten	- 120	
Spaarrekeningen e.d.	-2.590	
Kas, lopende rek. banken en postgiro	<u>- 930</u>	
Totaal		<u>- 1.090</u>
Totaal van investeringen en beleggingen en mutaties in vlottende en liquide middelen		<u>60.720</u>

Bijlage 10. Balans per 31 december 1978 (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven		29
Boekwaarde slijtende duurzame produktie- middelen in % van de nieuwwaarde per 1-1-1978		34
Idem per 31-12-1978		31
Activa		
Duurzame produktiemiddelen		
Grond in exploitatie	105.160	
Bedrijfsgebouwen	102.880	
Verwarmingsinstallaties	9.750	
Overige installaties	11.150	
Machines en werktuigen	21.440	
Plantopstanden	3.890	
Betalingen op lopende investeringen	17.110	
Overige inventaris	35.990	
Vee	2.060	
Totaal		309.430
Overige produktiemiddelen		
Veldinventaris	13.290	
Voorraad materialen e.d.	1.860	
Totaal		15.150
Liquiditeiten		
Vorderingen	18.580	
Effecten	3.000	
Spaarrekeningen e.d.	66.470	
Kas, lopende rekening banken en postgiro	25.440	
Totaal		113.490
Overige bezittingen		
Woningen	143.460	
Deelname veilingen e.d.	6.090	
Leningen u/g	3.370	
Diversen	8.550	
Totaal		161.470
Totaal activa		599.540

Passiva		
Vreemd vermogen		143.460
Eigen vermogen		456.080
Totaal passiva		599.540
Eigen vermogen in % van het totaalvermogen		76

Bijlage 11. Samenstelling van het vreemd vermogen per 31 december 1978 en de vermogensvergelijking (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven		29
<hr/>		
Vreemd vermogen op lange termijn		
Leningen van Rabobanken	100.000	
Leningen van overige banken	5.280	
Leningen van familieleden	5.730	
Leningen van overige particulieren	1.410	
Kredieten van Rabobanken	5.480	
Kredieten van overige banken	4.860	
Overig lang krediet	860	
Totaal		123.620
Vreemd vermogen op korte termijn		
Te betalen omzet- en loonbelasting	3.280	
Te betalen kosten	13.150	
Te betalen investeringen	2.650	
Overig kort krediet	760	
Totaal		19.840
Totaal vreemd vermogen		143.460
Vreemd vermogen in % van het totaal vermogen		24
<hr/>		
Vermogensvergelijking		
Eigen vermogen per 31-12-1977		413.260
Correcties op de balans van 31-12-1977		2.610
Herwaardering a.g.v. prijsstijging		33.900
Eigen vermogen per 1-1-1978		449.770
Mutaties eigen vermogen in 1978		6.310
Eigen vermogen per 31-12-1978		456.080

Bijlage 12. Spreiding van het eigen vermogen in procenten van het totaalvermogen (solvabiliteit) per 31 december 1978
(aantal bedrijven per solvabiliteitsklasse in procenten)

Aantal bedrijven	29
Solvabiliteitsklasse	%
negatief	3
0 - 10	4
10 - 20	-
20 - 30	-
30 - 40	-
40 - 50	2
50 - 60	8
60 - 70	12
70 - 80	21
80 - 90	28
90 - 100	22
	<u>100</u>
Eigen vermogen in % van het totaalvermogen (ongewogen gemiddelde)	73

Bijlage 13. Liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn per 31 december 1978 (gemiddeld per bedrijf)

Aantal bedrijven	29
Kas, lopende rek. banken en postgiro	25.440
Spaarrekeningen e.d.	66.470
Effecten	3.000
Vorderingen	18.580
Voorraad materialen e.d.	1.860
Veldinventaris	<u>13.290</u>
A. Totaal aan middelen	128.640
Te betalen omzet- en loonbelasting	3.280
Te betalen kosten	13.150
Te betalen investeringen	2.650
Overig kort krediet	<u>760</u>
B. Totaal vreemd vermogen op korte termijn	19.840
Saldo (A. - B.)	108.800
Idem in % van de kosten	38

Bijlage 14. Spreiding van de liquiditeiten, voorraad materialen e.d. en veldinventaris minus vreemd vermogen op korte termijn in procenten van de kosten (aantal bedrijven per liquiditeitsklasse in procenten)

Aantal bedrijven	29
Liquiditeitsklasse	%
Negatief	
meer dan 10% van de jaarkosten	2
10 - 0% van de jaarkosten	<u>5</u>
Totaal negatief	7
Positief	
0 - 10% van de jaarkosten	25
10 - 20% van de jaarkosten	1
20 - 40% van de jaarkosten	27
40 - 60% van de jaarkosten	15
meer dan 60% van de jaarkosten	<u>25</u>
Totaal positief	93

Bijlage 15. Bedrijfsresultaten (gemiddeld per bedrijf) en het inkomen, de gezinsbesteding en de besparing (gemiddeld per ondernemer) in de jaren 1974 t/m 1978

	1974	1975	1976	1977	1978
Aantal bedrijven	30	29	29	29	29
Aantal ondernemers	38	37	37	38	40
Champignon (teeltopp.)	901 m2	942 m2	941 m2	979 m2	1005 m2
Aantal teelten (p.bedr.)	3,9	3,9	4,0	4,0	4,1
Arbeidsbezetting in manjaren	3,78	3,99	3,88	4,20	4,50
Kosten	x1000 gld.	x1000 gld.	x1000 gld.	x1000 gld.	x1000 gld.
Arbeidskosten	72,0	85,9	90,6	104,8	117,5
Rentekosten	15,4	13,6	13,4	16,6	16,9
Afschrijvingen	25,5	25,5	27,6	35,4	38,6
Compost, broed en dekgrond	37,2	37,8	40,2	48,2	53,4
Overige kosten	36,0	41,8	49,8	56,7	58,2
Totale kosten	186,1	204,6	221,6	261,7	284,6
Opbrengsten					
Champignons	147,6	170,4	243,3	291,2	275,2
Overige opbrengsten	9,5	12,0	13,9	16,6	14,3
Totale opbrengsten	157,1	182,4	257,2	307,8	289,5
Ondernemersoverschot	-29,0	-22,2	35,6	46,1	4,9
Idem in % van de kosten	- 16	- 11	16	18	2
Perc.winstgevende bedr.	8	17	68	62	24
Inkomen en besparing (per ondernemer)					
Arbeidsopbr. v.d. ondernemer	5,3	16,4	69,9	81,0	45,3
Ondernemersinkomen	13,2	21,6	76,3	89,2	53,4
Gezinsinkomen uit bedr.	25,4	36,8	89,6	102,5	67,0
Totaalinkomen	31,3	42,9	95,2	110,2	77,3
Premie volksverzekering	p.m	3,1	3,7	5,1	6,0
Premie vrijw.verzekering	p.m	3,5	4,7	5,4	5,3
Persoonlijke belastingen	p.m	3,4	6,1	15,1	24,8
Betaalde arbeidskosten gezinsleden	p.m	p.m	0,9	0,7	0,9
Overige gezinsbesteding	p.m	27,6	33,3	32,9	37,8
Totaal van gezinsbesteding	32,1	37,6	48,7	59,2	74,8
Besparing	-0,8	5,3	46,5	51,0	2,5
Idem in % van het totaalinkomen	- 3	12	49	46	3
Percentage ondernemers met (positieve) besparing	41	49	89	73	32

Bijlage 16. De beschikbaar gekomen financieringsmiddelen en de aanwending daarvan en de balansen per 31 december over de jaren 1974 t/m 1978 (gemiddeld per bedrijf)

	1974	1975	1976	1977	1978
Aantal bedrijven	30	29	29	29	29
Beschikbaar gekomen financieringsmiddelen					
Besparing	x1000 gld. -0,9	x1000 gld. 6,0	x1000 gld. 52,8	x1000 gld. 59,0	x1000 gld. 3,1
Overige mutaties in het eigen vermogen	0,3	0,2	1,2	-3,4	3,2
Totaal mutaties eigen vermogen 1)	-0,6	6,2	54,0	55,6	6,3
Afschrijvingen	25,5	25,5	27,6	35,3	38,6
Totaal eigen financieringsmiddelen	24,9	31,7	81,6	90,9	44,9
Totaal mutaties vreemd vermogen	-9,5	-12,0	4,2	37,7	15,8
Totaal financieringsmiddelen	15,4	19,7	85,8	128,6	60,7
De aanwending van de financieringsmiddelen					
Bruto-investeringen	10,9	7,7	38,4	88,7	41,0
Investeringen en beleggingen buiten bedrijf (per saldo)	0,9	-0,4	5,3	11,1	20,0
Mutaties in liquiditeiten, voorraad materialen en veldinventaris	3,6	12,4	42,1	28,8	-0,3
Totaal invest. en beleggingen en mutaties in vlottende en liquide middelen	15,4	19,7	85,8	128,6	60,7
Balans per 31 december					
Activa					
Duurzame produktiemiddelen	x1000 gld. 151,2	x1000 gld. 147,6	x1000 gld. 178,9	x1000 gld. 294,4	x1000 gld. 309,4
Liquiditeiten, voorraad materialen en veldinventaris	42,5	56,9	99,6	130,3	128,6
Overige bezittingen	79,0	87,9	100,3	123,4	161,5
Totaal activa	272,7	292,4	378,8	548,1	599,5
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn	90,7	80,4	79,8	113,6	123,6
Vreemd verm. op korte termijn	9,5	11,7	16,5	21,2	19,8
Totaal vreemd vermogen	100,2	92,1	96,3	134,8	143,4
Eigen vermogen	172,5	200,3	282,5	413,3	456,1
Totaal passiva	272,7	292,4	378,8	548,1	599,5
Eigen vermogen in % van het totaalvermogen	63	69	75	75	76
Liquiditeit op korte termijn					
Liquiditeiten, voorraad materialen en veldinventaris	42,5	56,9	99,6	130,3	128,6
Vreemd verm. op korte termijn	9,5	11,8	16,5	21,3	19,8
Saldo	33,0	45,1	83,1	109,0	108,8
Idem in % van de kosten	18	22	37	42	38

1) Exclusief herwaardering.

Bijlage 17. Algemene toelichting op de gebruikte begrippen

Kosten en opbrengsten

- De afschrijving op de duurzame slijtende produktiemiddelen is gebaseerd op de nieuwwaarde, waarbij rekening is gehouden met de economische levensduur en het waardeverloop van de objecten.
- De rente over het geïnvesteerde vermogen is bepaald op 6%, met uitzondering van het vermogen dat in de grond is opgesloten en de normale behoefte aan vlottende middelen waarover resp. 2,5% en 8,25% is berekend. Het geïnvesteerde vermogen 1) is de som van: de waarde van de grond, de economische boekwaarde van de dode en levende inventaris, de normale behoefte aan vlottende middelen.
- De kosten van de handenarbeid van de ondernemer en gezinsleden zijn berekend op basis van een taxatie van de door hen verrichte hoeveelheid handenarbeid. Deze arbeid is op CAO-basis (incl. het werkgeversaandeel in de sociale lasten) gewaardeerd.
- 26 deelnemende bedrijven (92%) vallen t.a.v. de omzetbelasting onder de "Landbouwregeling". Dit betekent dat van deze bedrijven de kosten en de opbrengsten, alsmede de investeringen inclusief omzetbelasting zijn opgenomen. Een bedrijf heeft gekozen voor het "ondernemersschap" in de zin van de Wet op de omzetbelasting; dit betekent dat voor dit bedrijf de kosten en de opbrengsten alsmede de investeringen exclusief omzetbelasting zijn opgenomen.
- De waardestijging van jonge vaste plantopstanden is onder de opbrengsten geboekt, de afschrijving op volwassen plantopstanden is onder de kosten opgenomen.
- Het ondernemersoverschot is het verschil tussen de opbrengsten en de kosten. In de kosten is geen vergoeding opgenomen voor leiding en toezicht van de ondernemer. Dit kostenelement maakt derhalve deel uit van het ondernemersoverschot. Dit laatste mag dan ook niet worden aangezien voor de bedrijfs-economische winst.

Ondernemersoverschot in procenten van de kosten

Het ondernemersoverschot in procenten van de kosten is zowel in een gewogen als in een ongewogen gemiddelde tot uitdrukking gebracht. Bij de berekening van het gewogen kengetal is het totale ondernemersoverschot van alle bedrijven van een groep gedeeld door 1% van het totaal van de kosten van die bedrijven. Voor de berekening van het ongewogen gemiddelde is deze deling voor elk bedrijf afzonderlijk verricht, waarna het gemiddelde van de kengetallen werd vastgesteld.

Arbeidsopbrengst per manjaar

De arbeidsopbrengst per manjaar is het bedrag dat door allen, die arbeid in het bedrijf hebben verricht, te zamen als inkomen is genoten. Het is de som van ondernemersoverschot en de kosten van arbeid. Na deling van dit inkomen door het aantal - tot volwaardige arbeidskrachten herleide - manjaren, verkrijgt men de gemiddelde arbeidsopbrengst per manjaar.

Inkomen, besparing en gezinsbesteding (gemiddeld per ondernemer)

- Arbeidsopbrengst van de ondernemer: ondernemersoverschot vermeerderd met de - als kosten gecalculeerde - vergoeding voor de handenarbeid van de ondernemer.

---

1) Deze investering omvat ook de bedrijfsmiddelen die door de ondernemer zijn gepacht. Over deze waarde is geen rente in de kosten opgenomen.

Bijlage 17. (vervolg)

- Ondernemersinkomen van de ondernemer: arbeidsopbrengst van de ondernemer vermeerderd met het saldo van berekende en betaalde rente, alsmede de in 1978 ontvangen rentesubsidie.
- Gezinsinkomen uit bedrijf: ondernemersinkomen verhoogd met de - als kosten gecalculeerde - vergoeding voor de handenarbeid van de gezinsleden.
- Totaalinkomen: gezinsinkomen uit bedrijf verhoogd met het inkomen buiten bedrijf.
- Besparing: mutatie in het eigen vermogen verminderd met de investerings-subsidie, erfenissen en/of schenkingen, koerswinst of -verlies op effecten, boekwinsten of -verliezen op produktiemiddelen.
- Gezinsbesteding: het totaalinkomen verminderd met de besparing.

De balans

1. Activa

- De grond in Limburg is gewaardeerd op f 50.000,- per hectare. Voor de bedrijven in de overige gebieden variëren deze waarden van f 42.000,- tot f 115.000,- per hectare
- De duurzame slijtende produktiemiddelen zijn geactiveerd tegen de boekwaarde op basis van de nieuwwaarde in 1978. Deze is ontleend aan gegevens die ook ten behoeve van de afschrijvings- en renteberekening zijn verzameld.
- De woonhuizen zijn geactiveerd tegen de boekwaarde op basis van de herbouw-waarde in 1978.
- Voor de waardering van de plantopstand is gebruik gemaakt van kostprijsge-gevens van het LEI.
- In de balansen zijn ook de privé-bezittingen opgenomen.

2. Passiva

- Het totale vreemd vermogen is onderscheiden in: vreemd vermogen op lange termijn en vreemd vermogen op korte termijn. Wat de belastingen betreft is alleen rekening gehouden met nog te betalen omzet- en loonbelasting. De nog te betalen persoonlijke belastingen zijn niet opgenomen.